

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ШАВКУН МИХАЙЛО ГРИГОРОВИЧ

УДК 343.13

**ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ОРГАНІВ
СУДОВОЇ ВЛАДИ НА ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

**12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Романюк Богдан Васильович,
Міжвідомчий науково-дослідний центр проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України,
начальник центру

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Погорецький Микола Анатолійович,
Служба безпека України,
заступник начальника управління

кандидат юридичних наук, доцент

Ляш Андрій Олексійович,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. Степана Дем'янчука,
завідувач кафедри кримінального права та правосуддя

Захист відбудеться «18» березня 2010 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.05 у Київському національному університеті внутрішніх справ
за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного
університету внутрішніх справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «12» лютого 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Д. Удалова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зростання контрольних повноважень суду закладено у Конституції України, (зокрема, у ст. 29, 30, 31, 55), яка увібрала в себе всі найважливіші міжнародні стандарти у сфері захисту прав людини і громадянина та віддала безумовний пріоритет захисту прав особи. У зв'язку з цим, особливого значення набуває роль суду у сфері захисту прав юридичних та фізичних осіб в області кримінального судочинства і, зокрема, при провадженні досудового розслідування, тому що така діяльність пов'язана з втручанням в особисте життя громадян, обмеженням їх прав і свобод та застосуванням примусу.

Законом України “Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України” від 21.06.01, суттєво розширені повноваження суду щодо здійснення контролю на досудових стадіях кримінального судочинства та дещо змінені наглядові функції прокуратури. Такий перерозподіл повноважень між судом та прокуратурою був зумовлений тим, що суд, на відміну від прокурора або начальника слідчого відділу, не здійснює постійного нагляду, не втручається в процесуальну діяльність органів досудового розслідування і дізнання і не несе відповідальність за результати їх діяльності. Отже, незалежний судовий контроль є найефективнішим механізмом забезпечення прав учасників процесу. Його діяльність в стадії досудового розслідування можлива при зверненні зацікавлених суб'єктів кримінального судочинства за дозволом на проведення певних слідчих дій або застосування кримінально-процесуального примусу чи за скаргою на дії або бездіяльність слідчих органів. Але розгляд та вирішення цих питань, що виникають за участю суду в стадії порушення кримінальної справи, дізнання та досудового слідства, є досить важливими, оскільки в практичній діяльності як з боку органів дізнання, слідчого, так і з боку прокурора ще, на жаль, допускаються помилки, які призводять до порушення прав громадян. Проте, чинне законодавство у даній сфері має певні прогалини, що негативно відбивається на практиці кримінального процесу й потребує перегляду.

Вивчення стану наукової розробки цієї проблематики свідчить про те, що через нетривалий час існування інституту судового контролю вона ще недостатньо досліджувалася спеціалістами у галузі кримінально-процесуального права. Розглядалися лише окремі аспекти контрольних функцій суду на досудових стадіях розслідування. Опрацюванню деяких із зазначених проблем в різні часи приділяли увагу такі науковці, як С. Абрамян, О. Білоусов, В. Бойко, О. Врублевський, В. Галузо, Ю. Грошевий, О. Дубинський, В. Зеленський, А. Ляш, О. Капліна, О. Кобліков, З. Коврига, В. Корнуков, Н. Колоколов, О. Кононенко, Ю. Кореневський, Т. Козирев, В. Маляренко, Є. Мірошніченко, М. Михеєнко, В. Нор, М. Погорецький, В. Півненко, П. Пилипчук, І. Петрухін, М. Сірий, С. Стахівський, М. Строгович, А. Туманянц, Г. Чангулі, М. Шумило.

Правова реформа, що проводиться в Україні, спрямована на зміцнення самостійності і незалежності судової влади. Проте наявність певних невизначеностей у КПК України змушує суд нерідко діяти за аналогією чи самостійно тлумачити певні норми. Всі ці та інші питання потребують серйозних

теоретичних досліджень та переосмислень.

Згідно з Конституцією України та міжнародними актами, що стали частиною національного законодавства, в Україні повинна підвищуватись роль суду в охороні життєвих цінностей і благ особи, яка залучається до сфери кримінального судочинства. Тому, процесуальний контроль органів судової влади при провадженні досудового розслідування, стає однією з найголовніших процесуальних гарантій не тільки прав і свобод громадян, а й правосуддя у кримінальних справах в цілому. Крім того, такий контроль покликаний своєчасно усувати порушення законності та створювати правові умови виконання завдань кримінального судочинства.

Але в науці відсутнє комплексне дослідження інституту судового контролю за дізнанням та досудовим слідством. Це стосується цілого ряду питань, зокрема, предмета судового контролю, кола суб'єктів, які мають право на оскарження дій органів досудового розслідування, їх правового статусу, а також обсягу та меж судового контролю в стадії досудового розслідування. Саме на усунення цих прогалин і спрямована дана наукова робота.

Викладені вище обставини зумовили вибір теми дисертаційного дослідження і свідчать про її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематики пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ на період 2004–2009 рр. (наказ МВС України № 755 від 05.07.04), Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (Указ Президента України № 361/2006), Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України № 311/2008) та планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ на 2005–2008 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розробка теоретичних питань і окреслення шляхів вирішення практичних проблем процесуального контролю органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу, напрямків його реформування та рекомендацій для покращення судової практики, внесення пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства України.

Виходячи з мети дослідження, автор поставив перед собою такі завдання:

- виявити закономірності розвитку і функціональне призначення процесуального контролю органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу;
- на основі історико-правового дослідження, розвитку кримінально-процесуального законодавства з'ясувати сутність та змістовну сторону поняття “процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу” та стан наукових розробок з даної проблематики;
- визначити місце, роль та обсяг повноважень судів при здійсненні процесуального контролю на досудових стадіях кримінального процесу;

– з'ясувати співвідношення функцій суду та прокуратури у питаннях контролю за законністю та захистом прав громадян на досудових стадіях кримінального процесу;

– визначити чинники, що впливають на ефективність судового контролю за досудовим розслідуванням;

– розробити рекомендації із покращення судової практики з питань процесуального контролю за діяльністю органів досудового розслідування та пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері кримінально-процесуальної діяльності суду щодо контролю за законністю і обґрунтованістю дій і рішень органів дізнання та досудового слідства.

Предмет дослідження – процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу.

Методи дослідження. Дисертація виконана на основі використання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. *Метод діалектики* застосовувався при вивченні нормативно-правової бази захисту прав і свобод громадянина, обґрунтованості та законності прийняття органами досудового розслідування процесуальних рішень у справі, для висвітлення становлення та розвитку інституту судового контролю за досудовим розслідуванням.

Серед загальнонаукових слід виділити методи *системного аналізу, структурний та функціональний*. Перший з них дозволив розглянути форми та засоби діяльності суду для реалізації функції процесуального контролю як елементу системи заходів по здійсненню правосуддя. Два інших методи використовувалися для вивчення правових засад функціонування системи державних органів досудового розслідування, уповноважених здійснювати роботу з розкриття вчинених та запобігання вчиненню нових злочинів, збирання доказової бази щодо винуватих осіб, притягнення їх до відповідальності, зокрема, для з'ясування їх організаційної структури та функціональної підпорядкованості відповідно до виконуваних завдань. *Методи аналізу та узагальнення* застосовувалися при дослідженні конкретних правових норм та інститутів кримінально-процесуального законодавства України, які закріплюють основи правового статусу суду щодо контролю за досудовим слідством.

Використання таких спеціальних методів, як *формально-юридичний, історико-правовий, порівняльно-правовий*, дало змогу всебічно проаналізувати правові акти дорадянського періоду розвитку нашої країни, правові акти СРСР, УРСР та сучасної України (в тому числі, проект нового КПК) з питань, що розглядаються в роботі, порівняти умови державно-правового захисту прав учасників кримінального процесу, виявити схожість та відмінності в ідеологічному та організаційному підходах до вирішення цього питання в історичному минулому країни та сучасній Україні.

Емпіричну базу дослідження складають дані офіційної статистики, результати опитування 327 працівників ОВС, прокуратури та суду, результати

вивчення і аналізу 253 кримінальних справ, що сприяло формуванню обґрунтованості та достовірності зроблених висновків.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним з перших комплексних наукових досліджень з проблем процесуального контролю органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу.

Новизну дисертаційного дослідження відображають такі наукові положення:

вперше:

– запропоновано авторське бачення терміна “правосуддя” та надано його характеристику, виходячи з аналізу наукових розробок з проблематики судового контролю за досудовим розслідуванням. Правосуддя – це один з напрямів реалізації судової влади та його самостійною кримінально-процесуальною функцією регулятивного характеру, яка забезпечує виконання законодавчих вимог щодо режиму законності, розкриття злочинів, охорони прав і свобод людини й громадянина як найвищої цінності держави, притягнення до кримінальної відповідальності винуватих та недопущення покарання осіб, що не винуваті у скоєнні злочину;

– внесено пропозиції щодо виключення з ч. 2 ст. 30 Конституції і ст. 177, 178 КПК України терміна “інше володіння особою”, оскільки він не відповідає вимогам Європейської конвенції з прав людини;

– запропоновано внести зміни до ч.1 ст. 44 КПК України та наділити правом мати адвоката особу, щодо якої порушено кримінальну справу, до визнання її підозрюваним;

– визначено чинники, що впливають на ефективність судового контролю за досудовим розслідуванням;

– запропоновано внести зміни до КПК України щодо визначення терміна “очевидець” та на законодавчому рівні закріпити його права та обов’язки, наприклад, дорівнюючи за процесуальним становищем очевидця та свідка;

– уточнено правове становище “правопорушника”. Правопорушник – це особа, яка порушила норми кримінального закону України та наділена кримінально-процесуальним законодавством певними правами та обов’язками підозрюваного чи обвинуваченого, зокрема, правом давати пояснення або відмовитись від дачі пояснень, правом на оскарження дій та рішень органів досудового розслідування, правом на захисника, правом на заявлення клопотань та відводів, за наявності відповідних випадків – на забезпечення безпеки;

– обґрунтовано необхідність внесення змін до чинного законодавства України, що визначає порядок застосування до неповнолітніх запобіжних заходів, передбачених ст. 436 КПК України, та покладення на суд функції контролю за прийняттям слідчим таких рішень;

удосконалено:

– позицію щодо більш чіткого регламентування порядку зупинення і відновлення досудового розслідування та встановлення процесуального контролю суду за прийняттям таких рішень;

– законодавче визначення випадків, за яких суд може застосувати

запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, за що передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років;

дістало подальший розвиток:

– визначення терміна “судовий контроль за досудовим розслідуванням” та функцій такого контролю на досудових стадіях кримінального процесу, виділено основні з них – контрольну й захисну;

– концепція посилення контролю органів судової влади за діяльністю органів досудового розслідування шляхом внесення змін до норм діючого кримінально-процесуального законодавства, які регулюють порядок провадження окремих слідчих дій (наприклад, щодо доцільності заборони органам досудового розслідування проводити обшук житла громадян без дозволу суду);

– пропозиція щодо розгляду подання слідчих про накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв’язку місцевими судами;

– обґрунтування необхідності чіткого визначення приводів для відмови в порушенні кримінальної справи, а також доцільності доповнення ст. 99 КПК України нормою, яка б встановлювала, що прийняття такого рішення відноситься до повноважень суду;

– ідея щодо реформування протокольної форми досудової підготовки матеріалів шляхом включення до КПК України окремих статей для встановлення процесуально-правового становища очевидців злочину та правопорушників.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації основні положення та висновки використані при проведенні досліджень з проблем вдосконалення механізму із захисту прав людини шляхом здійснення судового контролю за дізнанням і досудовим слідством. Зокрема:

- у правозастосовчій сфері – розроблені рекомендації використовуються у практичній діяльності дізнавачами, слідчими, прокурорами, суддями та іншими фахівцями в галузі права (акт впровадження прокуратури Дніпропетровської області від 21.11.06, акт впровадження слідчого управління УМВС України в Запорізькій області від 21.12.05);

- у навчальній роботі – наукові положення і висновки дослідження використані для підготовки відповідних розділів навчальних та навчально-методичних посібників з курсу “Кримінальний процес України”, “Судові та правоохоронні органи України”, спецкурсів “Тлумачення та практика застосування кримінально-процесуальних норм”, “Забезпечення конституційних прав та свобод громадян при розслідуванні кримінальних справ” (акт впровадження ДДУВС від 05.06.05, акт впровадження ЗЮІ від 03.06.05).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. У статті “Про деякі аспекти контролю суду при визначенні обґрунтованості прийняття рішень про порушення кримінальної справи”, написаній у співавторстві, автору належить 50 % змісту.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження двічі обговорювалися і були схвалені на засіданнях кафедр кримінального процесу та криміналістики Київського національного університету внутрішніх справ. Основні положення та результати дослідження оприлюднені на п'яти науково-практичних конференціях: науково-практичній конференції “Актуальні проблеми вдосконалення кримінально-процесуального законодавства” (м. Дніпропетровськ, 2004), всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин у сучасних умовах” (м. Дніпропетровськ, 2004), міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання кримінально-правових наук” (м. Дніпропетровськ, 2005), всеукраїнській науково-практичній конференції “Теоретичні та практичні проблеми організації досудового слідства” (м. Запоріжжя, 2005), міжнародній науково-практичній конференції “Запорізькі правові читання” (м. Запоріжжя, 2006).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дослідження відображені у дев'яти статтях, сім статей – опубліковані у виданнях, включених ВАК України до переліку фахових з юридичних наук), дві статті – у збірниках тез конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів, висновків, чотирьох додатків на 17 сторінках, списку використаних джерел (278 найменувань). Повний обсяг дисертації становить 229 сторінки, з них загальний обсяг тексту – 187 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, головні завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження, а також щодо публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ 1 “Теоретичні та правові основи процесуального контролю суду на досудових стадіях кримінального процесу” складається з двох підрозділів, що присвячені дослідженню найбільш важливих теоретичних питань щодо поняття, сутності та принципів здійснення судового контролю, історичному розвитку та правовому регулюванню судового контролю за процесуальною діяльністю органів досудового розслідування кримінальних справ.

Підрозділ 1.1. “Поняття, суть, принципи та значення процесуального контролю суду на досудових стадіях кримінального процесу”. В сфері кримінально-процесуальної діяльності суду наданий особливий правовий статус, згідно з яким він є єдиним органом, що має право здійснювати правосуддя у кримінальних справах.

Судовий контроль на досудових стадіях кримінального процесу є складовою частиною або головним елементом правосуддя, тому, що судова влада, у загальному розумінні в кримінальному судочинстві, реалізується у формі

правосуддя, а на досудовому розслідуванні – у формі контролю за додержанням прав учасників кримінального процесу.

В теорії кримінального процесу думки з приводу визначення терміна “судовий контроль” розділилися, а визначення терміна “правосуддя” взагалі ні на нормативному, ні на теоретичному рівні не надано. Тому автор пропонує власне визначення цих термінів. *Правосуддя* є одним з напрямів реалізації судової влади та його самостійною кримінально-процесуальною функцією регулятивного характеру, яка забезпечує виконання законодавчих вимог щодо режиму законності, розкриття злочинів, охорони прав і свобод людини й громадянина як найвищої цінності держави, притягнення до кримінальної відповідальності винуватих та недопущення покарання осіб, що невинуваті у вчиненні злочину. *А судовий контроль за досудовим розслідуванням* – це система процесуальних дій і рішень суду, що направлені на перевірку кримінально-процесуальної діяльності органів досудового розслідування, виявлення, аналіз та усунення порушень кримінально-процесуального закону.

Об’єктом процесуального контролю органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу є права і законні інтереси особи та кримінально-процесуальна діяльність, що пов’язана з порушенням кримінальної справи й подальшим процесуальним провадженням по ній.

Головною функцією суду на стадії досудового розслідування є захист прав і свобод людини, що здійснюється шляхом надання судом дозволу на певні процесуальні дії, а також шляхом контролю органів судової влади за законністю проведення процесуальних дій в ході розслідування злочинів.

Судовий контроль за додержанням законності при провадженні досудового розслідування має ряд суттєвих переваг над наглядом прокуратури, так як суд не відповідає за кількісні та якісні показники досудового розслідування і зацікавлений в усуненні кожного порушення, що мало місце на етапі досудового розслідування.

Підрозділ 1.2. “Становлення та сучасний стан правового забезпечення процесуального контролю суду”. При порушенні кримінальної справи та при подальшому провадженні досудового розслідування процесуальна діяльність судових органів складається з системи процесуальних дій та рішень, що направлені на перевірку кримінально-процесуальної діяльності органів розслідування, виявлення, аналіз та усунення порушень кримінально-процесуального закону.

Процесуальний контроль за досудовим розслідуванням пройшов у своєму розвитку три історичні періоди: дорадянський (до 1917 р.), радянський (жовтень 1917 р. – кінець 1991 р) та пострадянський (з 1991 р. по теперішній час).

Історичний розвиток судового контролю за діяльністю органів досудового розслідування знаходить свій прояв ще у дореволюційній Росії. Вперше він був закріплений Олександром II у другому КПК Росії – Статуті Кримінального Судочинства. У радянський період він був скасований, проте за часи незалежної України знову відроджується. Цей процес досить складний, тому, що все законодавство, яке встановлювало порядок здійснення правосуддя, структуру та

функції державних органів, що беруть участь у провадженні кримінальної справи, схему їх взаємодії, було створено ще за радянських часів.

Конституція України лише в загальних рисах визначила обсяг компетенції судів у здійсненні судового контролю за розслідуванням кримінальних справ. Статті КПК України, що регламентують аспекти судового контролю за досудовим розслідуванням, були прийняті задовго до введення в дію Конституції України, у зв'язку з чим потребують змін та вдосконалення. Тому, цей інститут нині перебуває у стадії становлення, оскільки відповідні положення Конституції України залишилися фактично не реалізованими у кримінально-процесуальному законодавстві.

Залучаючи на сучасному етапі нову функцію суду – процесуальний контроль за досудовим розслідуванням кримінальних справ, дуже важливим є нормативне детальне закріплення механізму здійснення даного контролю, усунення прогалин у питаннях, використання яких може порушити права осіб, щодо яких порушена кримінальна справа, проводиться дізнання та досудове слідство.

Вдосконалення законодавства в цьому напрямі зумовлено процесом інтеграції України у світове співтовариство та взяттям зобов'язань щодо дотримання прав людини в кримінальному судочинстві. Для розв'язання цих питань, розроблено концептуальні основи механізму процесуального забезпечення судами та правоохоронними органами України конституційних прав і свобод громадян під час проведення невідкладних слідчих дій, а одним із засобів вирішення цих питань є виявлення прогалин у правовому регулюванні правозастосовчої діяльності правоохоронних органів та визначення шляхів їх усунення.

Автор наголошує на конкретизації контрольних функцій суду та законодавчому визначенні вичерпного переліку цих повноважень для уникнення проблем при застосуванні процесуальних повноважень суду з контролю за дізнанням і досудовим слідством. Зокрема, це проблеми: нормативної визначеності обсягів судового контролю; відсутності досвіду практичного застосування судового контролю; невизначення способу застосування судового контролю; обмеження повноважень суду щодо контролю на досудових стадіях розслідування; застосування під час здійснення правотворчості при формулюванні норм права фрази “та в інших випадках”, що призводить до розмиття меж конкретних обставин, коли необхідно виконати певну дію.

Розділ 2 “Процесуальний контроль судів в стадії порушення кримінальної справи” складається з двох підрозділів, що розкривають сутність та особливості процесуального контролю суду за кримінально-процесуальною діяльністю на стадії порушення кримінальної справи, ролі судової гілки влади при визначенні обґрунтованості прийняття рішень органів досудового розслідування на цій стадії.

Підрозділ 2.1. “Зміст та види процесуального контролю суду за діяльністю органів досудового розслідування в стадії порушення кримінальної справи”. Порядок порушення кримінальної справи складається з певної послідовності

процесуальних дій по отриманню, розгляду і перевірці первинних відомостей про злочини та прийняття рішення щодо порушення кримінальної справи.

Оскільки порушення кримінальної справи є правовою підставою для проведення слідчих дій та застосування передбачених законом заходів процесуального примусу до суб'єктів, які залучені до її провадження, тому необґрунтоване порушення кримінальної справи призводить до істотного обмеження прав та законних інтересів громадян та завдає шкоду в боротьбі зі злочинністю. Для запобігання таких порушень, на думку автора, необхідно підпорядкувати вирішення питань про порушення кримінальної справи тільки суду.

Поряд з отриманням заяв та повідомлень про злочин (ст. 95 КПК України) є й інший засіб отримання доказів у стадії порушення кримінальної справи – це явка з повинною (ст. 96 КПК України). Ч. 5 ст. 97 КПК України закріплює вимогу, згідно з якою заява або повідомлення про злочин до порушення кримінальної справи можуть бути перевірені шляхом проведення оперативно-розшукової діяльності, що регламентована Законом України “Про оперативно-розшукову діяльність”. Але така перевірка може бути проведена тільки з дозволу суду за поданням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника і з обов'язковим погодженням із прокурором.

Оперативно-розшукова діяльність у більшості випадків носить негласний характер, тому судовий контроль за проведенням її заходів повинен здійснюватись досить ретельно, що в певних випадках може запобігти порушенню прав і законних інтересів окремих осіб.

Згідно з вимогами ч.ч. 2, 3 ст. 8 вказаного Закону в разі необхідності негласного проникнення до житла чи до іншого володіння особи, зняття інформації з каналів зв'язку, здійснення контролю за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією, застосування інших технічних засобів одержання інформації начальник або заступник керівника відповідного оперативного підрозділу складає подання до суду. Суддя, розглянувши подання, виносить мотивовану постанову про дозвіл або відмову в застосуванні відповідного оперативного-розшукового заходу. Оскарженню постанови судді не підлягає, хоча може бути опротестована у відповідності з п. 10 ст. 14 цього Закону до вищестоящего суду. У разі оперативної необхідності невідкладного здійснення таких заходів оперативно-розшукові підрозділи зобов'язані протягом 24 годин повідомити суд або прокурора про застосування оперативно-розшукових заходів та вказати підстави їх проведення.

При закритті оперативно-розшукової справи, у якій здійснювалися негласні засоби розслідування або контррозвідувальні заходи за рішенням судді, повідомлення про її закриття згідно зі ст. 9² Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” надсилається до суду в триденний термін. Таким чином, суд має змогу контролювати не тільки обґрунтованість застосування негласних заходів, питання відкриття кримінальної справи, а й її закриття. Також КПК України встановлює можливість оскарження в суді постанови про порушення кримінальної справи, про відмову в порушенні справи та про закриття справи.

Автор вважає за доцільне ст. 103 КПК України доповнити нормою, що б дала змогу відрізнити в дізнанні два етапи його провадження: перший – перевірка заяв або повідомлень про злочин, другий – здійснення невідкладних слідчих дій до порушення кримінальної справи, та повністю підпорядковувати таку діяльність лише суду (вирішення питання про порушення кримінальної справи).

Підрозділ 2.2. “Судовий контроль при вирішенні питання органами дізнання та досудового слідства про порушення кримінальної справи”. Порушення кримінальної справи без законного приводу та підстав для громадянина, відносно якого прийняте це рішення, призводить до виникнення суттєвих негативних наслідків. І тому, необхідно своєчасно не тільки виявити допущені порушення закону, а й вжити ефективних заходів до негайного їх усунення.

Автором сформульовано найбільш характерні умови, що в сукупності забезпечують законність кожного процесуального рішення, прийнятого органом досудового розслідування, це: прийняття рішення належним органом; обґрунтованість рішення; своєчасність прийняття рішення; повнота вирішення питань; належне процесуальне оформлення рішення; забезпечення законних прав осіб, інтересів яких стосується прийняте рішення.

Судовий контроль, як одна з форм здійснення судочинства, є головним засобом запобігання порушенню принципу законності на досудових стадіях кримінального процесу, оскільки єдиним та абсолютним органом захисту прав та свобод людини, що порушені органами досудового розслідування, в тому числі й працівниками прокуратури районного та вищестоящого рівнів, повинен бути суд.

На законодавчому рівні постійно проходить процес вдосконалення механізму взаємодії державних органів щодо захисту прав людини. Конституція України закріпила за громадянами право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, а Конституційний Суд України своєю постановою від 30.01.03 № 3 визнав положення ч. 3 ст. 120, ч. 6 ст. 234, ч. 3 ст. 236 КПК України, які унеможливають розгляд судом на досудових стадіях розслідування скарг на постанови слідчого, прокурора стосовно приводів, підстав і порядку порушення кримінальної справи щодо певної особи такими, що не відповідають Конституції України. Цим рішенням було розширено сферу судового контролю за додержанням конституційних прав і свобод громадян на досудових стадіях кримінального судочинства.

Хоча, встановивши це, Конституційний Суд України залишив не вирішеними ряд питань: не визначив механізму реалізації цієї можливості на практиці; лише роз’яснив, що положення вище зазначених статей КПК України у певній мірі втрачають чинність (проте дана новела не призвела до внесення текстуальних змін у вказані статті КПК України); не вказано порядок розгляду та вирішення судами скарг на постанови про порушення кримінальної справи, що виносять органи дізнання, хоча можливість такого оскарження закріплена в ч. 3 ст. 110 КПК України; зовсім не вирішеним залишається питання порядку оскарження постанов суду про порушення кримінальних справ приватного обвинувачення, порушення яких можливе не інакше як за скаргою потерпілого; не визначено строки та порядок розгляду скарг на постанови про порушення

кримінальної справи та не з'ясовано, чи є обов'язковою умовою попереднє оскарження таких постанов в порядку відомчого оскарження та прокурорського нагляду.

Крім того, вивчення практики свідчить, що для запобігання невизначеності при відмові в порушенні кримінальної справи необхідно у ст. 99 КПК України чітко визначити приводи для відмови в порушенні кримінальної справи, а також доповнити її нормою, яка б встановлювала, що прийняття рішення про відмову в порушенні кримінальної справи відноситься до повноважень суду.

Неповнота досудового розслідування та судового слідства, суттєві помилки в дослідженні та юридичній кваліфікації злочинів, неправильна оцінка доказів, неправильне застосування, а іноді незнання кримінального законодавства, неухважність, недбалість при вивченні справ і їх розгляді – це далеко не повний перелік причин скасування і зміни вироків. Тому, розширення функції судового контролю за досудовим слідством стає об'єктивною необхідністю. А нормативне регулювання кримінально-процесуальної діяльності потребує збалансованого поєднання гарантій прав людини в кримінальному судочинстві з гарантіями виконання органами, що здійснюють боротьбу зі злочинністю, покладених на них обов'язків.

Розділ 3 “Забезпечення процесуального контролю органами судової влади в стадії досудового розслідування” складається з трьох підрозділів, в яких з'ясовується сутність процесуального контролю за прийняттям процесуальних рішень органів досудового розслідування щодо проведення слідчих дій, застосування запобіжних заходів, закриття кримінальної справи.

У підрозділі 3.1. *“Процесуальний контроль органів судової влади за прийняттям рішень про проведення слідчих дій в стадії досудового розслідування”* дисертант розглядає окремі слідчі дії та визначає роль судового контролю за ними, висвітлюючи проблеми законодавчого та практичного застосування процесуального контролю суду в стадії досудового розслідування. Автор провів аналіз термінів “володіння”, “житло”, “місце провадження слідства”, “негайно”, “невідкладність проведення слідчої дії”, “особа, в помешканні якої проведено обшук”, “технічні засоби отримання інформації”, надав власне бачення окремих положень та пропозиції щодо їх закріплення у проекті КПК України.

Першочерговим завданням судово-правової реформи України, спрямованої на зміцнення самостійності і незалежності судової влади, є поширення судового контролю на будь-які правовідносини в державі, в тому числі, і на сферу провадження досудового розслідування.

Суть процесуального контролю органів судової влади за прийняттям рішень по проведенню слідчих дій на стадії досудового розслідування проявляється при здійсненні перевірки прийнятих рішень за скаргами потерпілих, обвинувачених, їх представників та захисників, пов'язаних із закінченням провадження по кримінальній справі в цілому, або дозволом на вчинення певних процесуальних дій на стадії досудового розслідування. Суд відіграє роль фактора, що стримує органи слідства, а судовий контроль забезпечує громадянам доступність судового захисту під час досудового розслідування, дає можливість швидкого та

ефективного відновлення порушених прав, дозволяє запровадити на досудовому слідстві елементи змагальності.

Значення процесуального контролю суду як завершального органу здійснення правосуддя у кримінальній справі полягає в тому, що суд має можливість критично підійти до вчинення слідчих дій як під час досудового розслідування, виконуючи контрольну функцію на цій стадії, так і саме під час судового розслідування, коли судом розглядаються всі матеріали справи. Однак, дуже важливим є вчасний контроль суду та реагування на порушення процесуального законодавства щодо прийняття органами досудового розслідування рішень, що обмежують чи порушують права і свободи людини на стадії досудового розслідування.

Для забезпечення всіх, без винятку, прав і свобод людини мають застосовуватись не тільки судові процедури, а й всі інші правові механізми, включаючи прокурорський нагляд. При цьому, суд має вирішувати і контролювати найбільш принципові питання, пов'язані з забезпеченням прав та свобод людини, якими є недоторканність особи, житла, особистого життя, таємниці телефонних розмов і поштово-телеграфної кореспонденції тощо.

Протокольна форма досудової підготовки матеріалів позбавлена процесуального контролю з боку органів судової влади. Також, КПК України не визначає прав правопорушника та очевидця злочину, що вказує на невизначений правовий статус цих осіб. Автором запропоновано у ст. 32 КПК України дати визначення терміну “правопорушник” та внести зміни до КПК України щодо визначення терміну “очевидець”, закріпивши його права та обов'язки.

Враховуючи невизначеність процесуальних положень щодо зупинення слідства у кримінальній справі, необхідно здійснювати зупинення провадження по справі лише з дозволу суду, а залишати це питання на розсуд слідчого є неприпустимим.

Питання існування інституту додаткового розслідування є досить актуальним, однак вирішення його застосування у сучасному кримінальному процесі України повинно мати комплексний підхід та враховувати інтереси не тільки обвинуваченого, а й потерпілих.

З метою здійснення дієвого судового контролю законодавець має в окремій статті КПК сформулювати мету і завдання судового контролю, визначити, з яких питань на досудовому провадженні (і лише тільки) суд вправі приймати рішення, та які саме рішення (дії чи бездіяльність) органів дізнання, слідчих, прокурорів можуть буди предметом судового розгляду у зазначеній стадії.

Підрозділ 3.2. “Роль органів суду щодо контролю за застосуванням запобіжних заходів органами розслідування” висвітлює необхідність судового контролю за застосуванням запобіжних заходів, що пов'язано з тим, які процесуальні заходи є засобами найбільш інтенсивного обмеження особистої свободи громадян (права на недоторканність особи та безперешкодне переміщення і вибір місця проживання). Вони мають застосовуватись лише у відповідності до їх процесуального призначення, а за наявності встановлених в кримінально-процесуальному законі підстав і з додержанням відповідної правової

процедури.

В юридичній літературі досі відсутня єдина думка щодо визначення терміну “запобіжний захід”. Найбільш вдале визначення запобіжних заходів пропонує Ю. Грошевий, визначаючи запобіжні заходи як передбачені законом засоби процесуального примусу, що застосовуються у визначеному процесуальному порядку органами дізнання, слідчим, прокурором і судом до обвинувачених (засуджених), а у виключних випадках до підозрюваних, і полягають в позбавленні чи обмеженні свободи цих осіб або у встановленні за ними спостереження (нагляду) з тим, щоб забезпечити їх участь в судочинстві і перешкодити можливим спробам ухилитися від слідства і суду, завадити встановленню істини або виконанню вироку, а також продовженню злочинної діяльності.

Судовий контроль за застосуванням запобіжних заходів органами розслідування є однією з головних процедур, що відбуваються на етапі провадження досудового розслідування. При цьому, судом не вирішується питання про винуватість чи невинуватість підозрюваного, обвинуваченого, а встановлюється законність та обґрунтованість застосування норм кримінально-процесуального законодавства щодо конкретного випадку обрання запобіжного заходу, враховуючи можливі негативні наслідки його застосування.

Автор висвітлює проблеми судового контролю під час застосування кожного запобіжного заходу, наголошує на необхідності вдосконалення законодавства для подолання невизначеності з цих питань, більш широкого застосування застави, вносить пропозиції стосовно детальної регламентації діяльності органів досудового розслідування та контролюючої функції суду.

У підрозділі 3.3. *“Процесуальний контроль суду за законністю та обґрунтованістю закриття кримінальної справи органами досудового розслідування”* автор наводить підстави для закриття кримінальної справи у стадії досудового розслідування, розглядає особливості термінів “нереабілітуючі” та “реабілітуючі” обставини, висвітлює процесуальні питання судового контролю на цій стадії. Особливу увагу приділяє проблемам оскарження рішень про закриття кримінальної справи та пропозиціям вдосконалення чинного законодавства з цих питань, оскільки необґрунтоване закриття кримінальної справи слідчим або органом дізнання шкодить боротьбі зі злочинністю, дозволяє уникнути покарання особам, винуватим у вчиненні злочину, обмежує права і законні інтереси осіб, які постраждали від злочину.

Одним з найскладніших та суперечливих питань, що виникають при застосуванні інституту закриття кримінальних справ, є закриття кримінальних справ за нереабілітуючими підставами. Слід наголосити, що за нереабілітуючими обставинами справа повинна бути закрыта лише судом. Саме в цьому, на погляд автора, в першу чергу і проявляється процесуальний контроль суду за закриттям кримінальної справи органами досудового розслідування.

Інститут звільнення від кримінальної відповідальності за нереабілітуючими обставинами з точки зору кримінальної політики є явищем позитивним. Хоча, існування цього інституту викликає певні процесуальні протиріччя, а проблема

його застосування полягає в тому, що конструкція правових норм, регулюючих звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст.ст. 44–49 КК України), створювалась без врахування вимог КПК України. Тому тлумачення терміну звільнення від кримінальної відповідальності не в аспекті матеріального права, а як звільнення від кримінального переслідування у контексті теорії процесу надасть можливості ці питання вирішувати на досудовому слідстві та уникнути цілої низки непорозумінь, що виникають на практиці.

Автор наголошує на неефективності законодавчого регулювання питання порушення і закриття кримінальних справ стосовно осіб, які на час вчинення противоправного діяння не досягли віку кримінальної відповідальності.

Здобувач вважає, що для запобігання порушень прав осіб при закритті кримінальної справи з реабілітуючих обставин до ст. 214 КПК України слід додати норму, яка б вказувала на те, що вищезазначене процесуальне рішення має прийняти суд та обов'язково вжити заходів до інформування про це усіх зацікавлених осіб, в тому числі і осіб, провадження стосовно яких закрито частково.

Під час комплексного дослідження, враховуючи емпіричні дані, встановлено чимало проблем як наукового, законодавчого, так і практичного характеру. Найважливішими завданнями, що необхідно виконати для подолання труднощів щодо ефективного судового контролю за досудовим слідством, автор вважає за необхідне: законодавче детальне закріплення механізму здійснення даного контролю, тобто чітке розмежування функцій прокурора та судді у процесуальному контролі, встановлення порядку та строків оскарження для кожного випадку, а також усунення прогалин в тих питаннях, використання яких може порушити права осіб, інтересів яких стосується порушення кримінальної справи, проведення дізнання та досудового слідства, закриття кримінальної справи.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено узагальнення положень і пропозицій, що мають теоретичне та практичне значення для вдосконалення кримінально-процесуального законодавства. Дисертант по-новому вирішив поставлене наукове завдання, систематизувавши досвід діяльності органів судової влади щодо здійснення процесуального контролю за провадженням досудового розслідування. Зокрема, у висновках зазначається наступне:

Законодавство України при роз'ясненні повноважень органів судової влади через термін “правосуддя” не наповнює це поняття конкретним змістом, що, в свою чергу, викликає неоднозначне розуміння цього терміна правознавцями-практиками і юристами-науковцями.

Уявляється, що правосуддя є одним з напрямів реалізації судової влади та його самостійною кримінально-процесуальною функцією регулятивного характеру, яка забезпечує виконання законодавчих вимог щодо режиму законності, розкриття злочинів, охорони прав і свобод людини й громадянина як найвищої цінності держави, притягнення до кримінальної відповідальності

винуватих та недопущення покарання осіб, що невинуваті у вчиненні злочину.

Здійснення судом контролю за законністю і обґрунтованістю дій і рішень органів досудового розслідування є самостійною функцією судової влади. Правосуддя, як основна функція судової влади, та судовий контроль мають багато спільного: у суспільних правовідносинах в сфері функціонування судової влади, де найбільш чітко виявляються охоронні та регулятивні функції держави; у принципах та особливому процесуальному суворо регламентованому законом порядку здійснення правосуддя та судового контролю; у формі реалізації правосуддя та судового контролю шляхом винесення судом відповідного судового рішення (постанови, ухвали).

Проте між цими функціями є суттєві відмінності: а) неоднакові форми державної діяльності щодо реалізації судової влади; б) неоднакове функціональне призначення. Тобто при здійсненні правосуддя чітко вираженою є регулятивна функція держави, а при виконанні судового контролю реалізується контрольна діяльність держави та виконується охоронна функція.

Судовий контроль за досудовим розслідуванням – це система процесуальних дій і рішень суду, що направлені на перевірку кримінально-процесуальної діяльності органів досудового розслідування, виявлення, аналіз та усунення порушень кримінально-процесуального закону. Судовий контроль на досудових стадіях кримінального судочинства виконує функцію урівноважуючої сили між функціями кримінального переслідування та захисту.

Об'єктом судового контролю є: а) права і свободи учасників кримінального процесу; б) порядок здійснення кримінально-процесуальної діяльності, пов'язаної з порушенням кримінальної справи і подальшим кримінально-процесуальним провадженням по ній.

Порушення закону, що були допущені слідчими та не виявлені і не виправлені контролюючими органами, вказують на значні недоліки або відомчий вплив в роботі усіх органів та посадових осіб, що здійснюють кримінально-процесуальне провадження. Тому, лише під контролем суду можливо більш повно забезпечити додержання законності досудового провадження, а досудове слідство стає більш прозорим та прогнозованим.

Головними чинниками, що впливають на ефективність судового контролю за досудовим слідством та потребують особливої уваги з боку держави є: а) нормативне визначення меж компетенції судової гілки влади щодо контролю за здійсненням досудового розслідування кримінальних справ; б) розробка на теоретичному рівні єдиного злагодженого механізму здійснення процесуального контролю суду за досудовим слідством у сфері кримінального судочинства; в) наявність практичного досвіду зі здійснення процесуального контролю суду під час порушення кримінальної справи, проведення слідчих дій, застосування запобіжних заходів, закриття кримінальної справи; г) врахування прогалин та суперечностей, що виникають при реалізації судового контролю за досудовим слідством, під час вдосконалення чинного КПК України та при розробці і затвердженні проекту нового КПК України; д) суб'єктивні фактори, що пов'язані з професійним здійсненням своїх повноважень суддями, а також із впливом на

органи досудового слідства та суд вищестоящих, контролюючих органів; є) надання на законодавчому рівні учасникам кримінального процесу права на оскарження до суду будь-яких незаконних рішень та дій органів досудового розслідування чи прокурора.

В стадії порушення кримінальної справи для запобігання невизначеності при відмові в порушенні кримінальної справи необхідно у ст. 99 КПК України чітко визначити приводи для відмови у порушенні кримінальної справи, що необхідно розробити Пленуму Верховного Суду України з узагальнення судової практики. Також необхідно наділити особу щодо якої порушено кримінальну справу, або якій порушенням кримінальної справи було завдано шкоду її матеріальним, моральним або іншим правам та інтересам правом мати адвоката (захисника).

В стадії досудового розслідування для посилення процесуального контролю органів судової влади за прийняттям рішень по проведенню слідчих дій необхідно: а) під терміном “житло” в кримінальному процесі розуміти: 1) особистий будинок зі всіма приміщеннями, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, а також ті приміщення, які хоча і не призначені для цього, але є складовою частиною будинку; 2) будь-яке житлове приміщення незалежно від форми власності; 3) будь-яке інше приміщення або забудова, що не входить у житловий фонд, але використовується для тимчасового проживання, зокрема, дача, садовий будинок, кімната в гуртожитку, кімнати баз відпочинку, туристські намети тощо; б) покласти здійснення повноважень розглядати подання слідчих і виносити постанови про накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку на місцеві суди; в) до ст. 193 КПК України включити норму, що буде дозволяти проведення примусового освідування підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого або свідка лише з дозволу суду; г) для вирішення ж проблеми, яка виникає при затриманні обвинуваченого або підозрюваного (в порядку визначеному ст. 106 та ст. 115 КПК України), який має стійку залежність від вживання наркотичних засобів, або особи, яка страждає на захворювання серцево-судинної системи, і яку за законом необхідно доправити до суду для вирішення питання про правомірність обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, доповнити ст. 165² КПК України нормою, що б дозволяла провести допит затриманого в строк, рекомендований лікарем, або винести таке рішення за відсутності затриманого, але з обов'язковою участю захисника, який представляє інтереси затриманого; д) зі ст. 177 КПК України виключити частину 6, бо завдяки їй органи досудового розслідування можуть проводити обшук помешкання без дозволу суду, а це є прямим порушенням конституційного принципу недоторканності житла.

Під час провадження протокольної форми досудової підготовки матеріалів для більш повного захисту прав суб'єктів кримінального судочинства необхідно до ст. 32 КПК України внести визначення такого суб'єкта кримінального судочинства, як правопорушник та очевидець, а у главі 3 КПК України окремо закріпити процесуальний статус вищезазначених суб'єктів. Це надало б можливість правопорушнику звертатись до суду для оскарження процесуальних

дій на стадії досудового розслідування та встановити процесуальний контроль судової гілки влади і за проведенням провадження за протокольною формою.

Для чіткого регулювання діяльності суду щодо обрання адекватного передбаченого законодавством запобіжного заходу автор пропонує:

а) доповнити ст. 155 КПК України виключним переліком випадків, при наявності яких до обвинуваченого або підозрюваного може бути застосовано взяття під варту за вчинення злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років;

б) в ст. 165 КПК України чітко закріпити положення, згідно з яким запобіжний захід у вигляді взяття під варту може бути замінений або скасований лише за вмотивованою постановою суду (судді);

в) внести зміни у ст. 436 КПК України з метою більш чіткої регламентації контрольних повноважень суду за застосуванням запобіжних заходів до неповнолітніх.

Під час прийняття рішення слідчим про зупинення слідства на підставі ст. 206 КПК України, необхідно встановити контроль суду за прийняттям цих рішень та в межах Концепції судово-правової реформи зобов'язати слідчого здійснювати ці дії лише з дозволу суду.

Доповнити ч. 1 ст. 214 КПК України нормою, яка вимагала б від слідчого закривати кримінальну справу з дозволу суду, а за наявності реабілітуючих підстав обов'язково інформувати усіх зацікавлених осіб про прийняття такого рішення, в тому числі і тих осіб, стосовно яких провадження по кримінальній справі частково закрито.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Шавкун М. Г. Особливості вирішення питань про порушення кримінальної справи за ознаками злочинів у сфері обігу наркотичних засобів / М. Г. Шавкун // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ, 2004. – Спеціальний випуск № 2 “Актуальні проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин у сучасних умовах”. – С. 275–277.

2. Шавкун М. Г. Порушення кримінальної справи та процесуальний контроль органів судової влади / М. Г. Шавкун // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ, 2004. – Спеціальний випуск № 1 “Актуальні проблеми вдосконалення кримінально-процесуального законодавства”. – С. 74–80.

3. Шавкун М. Г. Контроль органів судової влади за застосуванням запобіжних заходів під час провадження досудового розслідування // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2005. – № 1. – С. 243–250.

4. Шавкун М. Г. Судовий контроль за провадженням процесуальних дій у кримінальному судочинстві / М. Г. Шавкун // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2005. – № 1 (20). –

С. 350–353.

5. Шавкун М. Г. Роль органів судової влади при визначенні обґрунтованості прийняття рішень на стадії порушення кримінальної справи / М. Г. Шавкун // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2005. – Спеціальний випуск № 1 (23) “Актуальні питання кримінально-правових наук”. – С. 107–113.

6. Шавкун М. Г. Досудове слідство та судовий контроль за його провадженням / М. Г. Шавкун // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2005. – № 3 (22). – С. 393–396.

7. Шавкун М. Г. Про деякі аспекти контролю суду при визначенні обґрунтованості прийняття рішень про порушення кримінальної справи / С. В. Несинова, М. Г. Шавкун // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Запоріжжя, 2009. – № 2. – С. 191–198.

8. Шавкун М. Г. Процесуальний контроль суду за закриттям кримінальних справ / М. Г. Шавкун // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Теоретичні та практичні проблеми організації досудового слідства”. 20–21 травня 2005 р. м. Запоріжжя: у 2 ч. – Запоріжжя : Юридичний ін-т МВС України, 2005. – Ч. II. – С. 165–168.

9. Шавкун М. Г. Процесуальний контроль суду за діяльністю органів досудового слідства / М. Г. Шавкун // Тези доповідей щорічної Міжнародної науково-практичної конференції “Запорізькі правові читання” (18–19 травня 2006 р.). – Запоріжжя : ЗНУ, 2006. – С. 366–369.

АНОТАЦІЇ

Шавкун М.Г. Процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2009.

У роботі сформульовано поняття судового контролю за досудовим слідством, досліджено його основні елементи: функції, об’єкти, нормативно-правова база, форми та методи діяльності судових органів та їх роль у провадженні досудового розслідування злочинів, а також гарантії досягнення головної мети – захисту прав людини та дотримання законності у кримінальному процесі. Охарактеризовано основні стадії оперативно-розшукової та слідчої діяльності, розкрито особливості обґрунтованості рішень, що приймаються органами досудового розслідування, в тому числі щодо порушення чи відмови в порушенні кримінальної справи, проведення слідчих дій, застосування запобіжних заходів, закриття провадження по справі. Значну увагу приділено організаційним та правовим формам захисту прав особи, що залучена до кримінального процесу, а також ролі органів судової влади щодо здійснення

процесуального контролю за провадженням кримінальної справи на досудових стадіях кримінального процесу.

Ключові слова: процесуальний контроль, суд, досудове провадження по справі, захист прав осіб, залучених до кримінального процесу, слідчі дії, запобіжні заходи, закриття кримінальної справи.

АННОТАЦИИ

Шавкун М.Г. Процессуальный контроль органов судебной власти на досудебных стадиях уголовного процесса. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный университет внутренних дел. – Киев, 2009.

Диссертационное исследование посвящено раскрытию функции процессуального контроля судебных органов на досудебных стадиях уголовного процесса.

В работе сформулировано понятие судебного контроля, исследованы его основные элементы: принципы, объекты, нормативно-правовая база, формы и методы деятельности судебных органов и их роль в производстве досудебного расследования преступлений, а также гарантии достижения главной цели – защиты прав человека и соблюдения законности в уголовном процессе. Охарактеризованы основные стадии оперативно-розыскной и следственной деятельности, раскрыты особенности обоснования принятия решений органов досудебного следствия, в том числе относительно возбуждения или отказа в возбуждении уголовного дела, проведения следственных действий, применения мер пресечения, прекращения производства по делу.

В работе учтены все аспекты исторического становления судебного контроля, механизм взаимодействия государственных органов в уголовном процессе, идеологические приоритеты современного развития нашего государства и правовое закрепление функции судебного контроля за досудебным следствием с целью защиты прав и свобод человека и гарантий законности.

Проанализировав действующие законодательные акты, регулирующие проведение досудебного следствия, проект нового УПК Украины, изучив фундаментальные разработки юристов-ученых, исследовав статистические данные прокуратуры, суда, Уполномоченного по правам человека, автором сформулирован ряд проблем как научного, законодательного, так и практического характера, которые являются особо актуальными и нуждаются в немедленном их разрешении.

На основании комплексного анализа в работе определено, что судебный контроль требует дальнейшего развития, поскольку правовое государство не может существовать без независимой судебной ветви власти, являющейся гарантом справедливого рассмотрения уголовных дел, привлечения в ответственности виновных и недопущения наказания невиновных.

Сформулировано ряд рекомендаций по усовершенствованию государственно-правового механизма реализации судебного контроля и защиты прав лица, привлеченного к производству по делу, на современном этапе судебно-правовой реформы в Украине.

Ключевые слова: процессуальный контроль, суд, досудебное производство по делу, защита прав лиц, привлеченных к уголовному процессу, следственные действия, меры пресечения, прекращение уголовного дела.

SUMMARY

Shavkun M.G. The judicial authority bodies procedural control which is held the pretrial stages of criminal procedure. – Manuscript.

Thesis on taking scientific degree of candidate of legal sciences in qualification 12.00.09 – Criminal Process and Criminology; Forensic Enquiry; Investigative Activities. – Kyiv National University of Internal Affairs. – Kyiv, 2009.

The judicial review conception is formulated in the scientific research and its control of the pretrial examination. Its fundamental elements such as the functions, the subjects, a normative legal base, the norms and the methods of a judicial body activity and their part in a pretrial investigation offences are examined. The assurance of a principal purpose achievements as a protection of human rights and an adherence of a legality in a criminal procedure are researched too. The field-detection service fundamental stages and an investigator activity are described. The characteristics of the validity solutions which are accepted by a judicial investigation. Also the offences or the refusal are accepted when a criminal investigation, an investigator actions, a finishing of a passing causa. A significant attention is devoted to forms of the legal and human defense. The person who is brought to a criminal procedure and the role of a judicial authority bodies which prosecute a procedural control. The procedural control is responsible for a criminal procedure realization when the criminal procedure pretrial stages take place.

Key words: a procedural control, a court, human rights defences are engaged into a criminal procedure, an investigator actions a finishing criminal procedure.